

Waasmunster (Sombeke)

Op en neer en het veer

22 april 2012

Bij leven had het licht op deze lentedag hem zonder twijfel bijzonder aangesproken. Helder en fris als snel water in een bergbeekje. Schoongewassen door een paar nachtelijke regenbuien. Misschien had hij daar toen wel net zo stil gestaan als nu zijn standbeeld op de dries in Sombeke. Starend naar de knobbelige toren van de Sint-Rochuskerk. Een beetje voorover gebogen, in gedachten verzonken. Terwijl hij het tafereel met zijn kunstenaarsogen aan het vertalen was tot een hoogst eigen interpretatie van de werkelijkheid. Op een manier die minder begenadigden eerst later konden zien in zijn luministische schilderijen. *Edmond Verstraeten*. Kunstschilder.

Bij leven had hij zeker met een schattend oog de majestatische wolken bekeken die als spookschepen met rafelige zeilen langs het blauw schoven. Beneden het grijze water van de Durme. Snel stromend naar de monding met de Schelde. Afgaande tij. De slijkerige oevers die in de lage zon blinkende facetten hadden gekregen. Hij zou wel ingeschat hebben hoeveel moeilijker die slijkbanken het maakten om het veer goed aan te meren. Nu is het zijn standbeeld dat stil en fier rechtop over de rivier schouwt. Een roeispaan in de ene en een eind koord in de andere hand, een karakterkop met een eindje sigaret erin. Uit een tijd dat je als roker nog geen melaatse was. De veerman, één met zijn boot en met de rivier: *Cyriel Van Bogaert*, „*Den Toeter*“. Veertig jaar lang de schipper van het veer tussen Tielrode en Hamme.

Het beeld van Edmond Verstraeten op de Sombekedries

Het beeld van Cyriel Van Bogaert, Den Toeter bij het veer in Tielrode

Het palet en de roeispaan

Edmond Verstraeten werkte in Tervuren en Genk maar meestal toch hier in het stille Sombeke. Hij was een luministisch en pointilistisch schilder van portretten en stillevens. Hoewel hij zich toch specialiseerde in landschappen. Hij was een student van Jean

Coosemans terwijl Franz Courtens hem raad gaf. Maar eigenlijk was hij vooral een autodidact.

Zijn eerste tentoonstelling in 1894, was direct een schot in de roos. Daardoor werd hij uitgenodigd voor de tentoonstellingen van 1904 en 1911 van de avant-garde groep „La Libre Esthétique“. Hij reisde ook naar Rusland in 1906 waar hij Tolstoï ontmoette.

Heel zijn carrière bleef hij een realistisch schilder die langzaam evolueerde naar het luminisme. Onder invloed van zijn vriend Emile Claus. Deze laatste is de onovertroffen meester in het schilderen van landschappen die uit zichzelf licht schijnen te geven.

Cyriel Van Bogaert (of kortweg „Bogaert“, dat ben ik niet zeker) zette tot eind van de jaren zestig van vorige eeuw voetgangers en fietsers over. Nu is er in Tielrode een carnavalsgezelschap dat de reus Den Toeter in optochten meevoert. De Toeter van normale afmetingen bewoonde het „Veerhuis“, een café. Eigenaardig genoeg was dit gebouw oorspronkelijk de pastorie geweest! Later, en voordat het gemeentehuis werd gebouwd, was dit één van de herbergen waar de gemeenteraadszittingen plaatsvonden. Het café bleef open tot 1983. Daarna woonde Rembert De Smet hier. Hij is bekend geworden met de muziekgroepen „Twee Belgen“ en „Esta Loco“. Het oude café werd daarna gedeeltelijk afgebroken en vervangen door het nieuwe dat dezelfde naam kreeg. De toegang tot het terras is een restant van de oude kaaimuur langs de Durme. Ik vraag me af of Cyriel zijn veerboot nog langs die kademuur heeft aangelegd.

Tweemaal drie kanten

Al mag het dan zo zijn dat de naam „Sombeke“ bij velen meer vraagtekens oproept dan het belletjes van herkenning laat rinkelen, het plaatsje heeft wel een geschiedenis die tamelijk ver teruggaat. Dat het oud is kan je eigenlijk vrij snel inschatten want er zijn nog twee driesen. Dus de restanten van een oude nederzettingvorm die in Vlaanderen en

De Sombekedries met de Sint-Rochuskerk

Zuid-Nederland veel voorkwam. Bij een dries vindt men huizen rondom een centraal middenplein, dat meestal een driehoekige vorm heeft. De driesen in Sombeke liggen een paar honderd meter van mekaar verwijderd en haaks ten opzichte van elkaar. Verbonden door een straat. Ze zijn beide nog redelijk goed bewaard gebleven. Langs de zuidelijke dries die de Benedendries werd genoemd, staat het kasteel van Sombeke. De noordelijke dries of Bovendries lag destijds aan de weg Lokeren-Waasmunster-Temse. Hier ontwikkelde zich het dorp. Sombeke was vroeger noch min noch meer een heerlijkheid, waarvan de oudste vermeldingen teruggaan tot 1448. Het dorp ontstond in de middeleeuwen in de noordelijke vallei van de rivier de Durme.

Het hele dorpscentrum met de twee driesen, de kerk en de kasteelsite werd in 1982 als dorpsgezicht beschermd. Langs de Smoorstraat is de schandpaal van de heerlijkheid Sombeke te zien. Hij staat daar in de voortuin van een bepaald niet bescheiden woning. Een gebouw dat

vroeger beslist een meer officiële functie moet gehad hebben dan dat van particulier woonhuis. Mijn zoeken bracht aan het licht dat er nog een eerwaarde moet gehuisvest geweest zijn. Dus ik hou het erop dat het woonhuis van nu ooit de pastorie is geweest.

Waar de schandpaal nu staat, daar stond hij oorspronkelijk niet. Waar dan wel, dat is niet met zekerheid bekend. Er wordt aangenomen dat de schandpaal tegenover de kerk en de vierschaar stond. Dat was namelijk gebruikelijk. Voor Sombeke was de vierschaar op de Sombekedries ondergebracht. Er zijn bewijzen te vinden dat in 1667 rechts van de Sint-Rochuskapel (nu de kerk) een huis gebouwd werd met op de bovenverdieping de vergaderplaats voor de schepenen en de vierschaar van Sombeke. De schandpaal verdween,

De bovenkant van de schandpaal in Sombeke. Met de heraldische leeuw en het wapenschild.

maar aan het eind van de 19^e eeuw werd hij weer opgegraven achter het poortgebouw van 't Steentje. Dat is ooit de woning geweest van Jacob Laureyns, die tussen 1696 en 1717 heer van Sombeke was. Hij was de degene die de schandpaal oorspronkelijk liet plaatsen. Bovenop de schandpaal zit een heraldische leeuw die in zijn voorpoten een schild houdt met het geschilderde wapen van Jacob Laureyns. De schandpaal werd in 1999 gerestaureerd en hij keert ons nu zijn goudglanzend gezicht toe.

Op en af

Hoewel ik ondertussen wel beter weet, verrast het me toch nog wel eens hoeveel reliëf er hier in het landschap zit. Het is hier bij wijlen echt redelijk heuvelachtig! Dat is te wijten aan de *cuesta* die hier ligt. De Wase *cuesta* want we bevinden ons duidelijk in het Waasland. Het woord „cuesta“ hebben we geleend uit het Spaans en het betekent eenvoudigweg „helling“. Met die term duidt een geoloog een asymmetrische berg of heuvel aan. De helling daarvan is aan de ene zijde steiler dan aan de andere kant.

Een *cuesta* komt tot stand doordat de gesteentelagen (of aardlagen) parallel aan de bedding van een rivier anders afslijten of eroderen dan die loodrecht daarop. *Cuesta's* worden dus gevormd door afzettingen van meer en minder erosie-gevoelige lagen. De belangrijkste voorbeelden in Vlaanderen zijn *kleicuestas*. Dat is nu precies de soort die we hier in de Durmevallei vinden. Het front ervan is naar het zuiden gekeerd. Als of dat nog niet genoeg bijdrage was aan het reliëf van deze streek is er ook nog een stuifzandrug ter hoogte van Waasmunster. Een soort grote landduin dus. Doorheen deze laatste heeft de aanleg van de E3-autosnelweg (nu E17) een diepe en onherstelbare wonde gekerfd. Maar daar passeerde deze wandeling niet.

Op het hoogste punt van de Wase *cuesta* ligt de Roomacker. Dat is ongeveer 30 meter boven de zeespiegel. De naam is afgeleid van de familienaam „Van Roome“. De leden van die familie waren in de 16^e eeuw de vermoedelijke eigenaars van het gebied. De laag die hier het meeste weerstand heeft geboden aan de erosie bestaat uit Boomse klei. Wat ook bekend staat als Rupeliaan of beter de Formatie van Rupel (Oligoceen). De kleilaag zat hier tussen de 4 en de 14 meter diep. Vanzelfsprekend kreeg de aanwezigheid van de klei een economische betekenis.

Eén van de putten van de Roomakker

De Roomacker (of Roomakker) is nu een natuurgebied maar destijds waren het kleiputten die toebehoorden aan de steenbakkerij A.M.T (de *N.V. Antwerpse Machiensteenbakkerij Tielrode*). In 1929, toen met de ontginning van de klei werd begonnen, strekten de bedrijfsterreinen zich uit over niet minder dan 40 hectare. Het verhaal van de exploitatie van de klei is bij andere gelegenheden reeds verteld en het verschilt niet van wat er hier gebeurde. De economische en sociale context van deze industriële activiteit was overal in Vlaanderen hetzelfde.

Voor het maken van de bakstenen werd de klei eerst met mankracht en schoppen afgegraven. Later werd overgeschakeld op mechanische schoppen of baggers op spoorrails.

Een dergelijke machine kon de klei tot wel 13 meter diep afgraven. Eén van de putten in de Roomacker is zo tot zelfs 20 meter diep geworden.

Naarmate de kleilagen uitgeput raakten, liet men de putten aan hun lot over. Zo bestaat het natuurgebied Roomacker nu uit drie putten die vol water gelopen zijn. Ze zijn diep en de wanden zijn steil zodat er onder water weinig plantengroei is. Maar het water is door de beperkte instroom wel van zeer goede kwaliteit. Een gegeven waarvan vissen, amfibieën en insecten volop profiteren.

Er is in de jaren tachtig van vorige eeuw nog even sprake van geweest dat de putten zouden dienen als vuilstortplaats zoals dat hier in de streek en elders wel meer gebeurd is. De buurtschap heeft zich daar echter met hand en tand tegen verzet. Met gunstig gevolg. Nu zijn het dus volwaardige vijvers met een zeer diverse fauna en flora. Het is goed te zien dat het bos nog maar tamelijk recent is tot stand gekomen. De provincie kocht het gebied in 1993 en nu wordt het beheerd door een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, het gemeentebestuur van Temse, de plaatselijke milieubeweging en de buurtbewoners.

Het waterpeil blijft redelijk constant omdat de putten met elkaar in verbinding staan en bovendien sluit de Vlierbeek er op aan.

De rivieren

In Lokeren wordt het stadsbeeld bepaald door de Durme die dwars doorheen het centrum stroomt. Hoewel... stroomt? Er zit daar geen stroming meer in de rivier. Eertijds was die Durme een belangrijke economische factor voor de stad. Later had men er alleen maar last van. Er waren overstromingen en ze stonk. Aan het laatste werd verholpen door rioolwater te weren. De overstromingen bezwoor men door in de rivier een dam op te werpen die haar bovenloop isoleerde van de Schelde. Tot bij de dam, net voor Lokeren, is de Durme nog steeds een getijdenrivier. Eigenlijk een getijdengeul van de Schelde. In de stad blijft het waterpeil nagenoeg constant en is de stroming helemaal stil gevallen.

Het was afgaand tij toen ik op vanop de dijk de rivier in het oog kreeg. Snel stromend grijs water dat zich naar de monding met de Schelde spoedde. Zo toonde de Durme zich van haar modderigste kant. Ze toonde daarmee ook het probleem dat mede de devaluatie als economisch gegeven van deze waterweg had veroorzaakt: ze slibt dicht. Zeer snel. Eertijds was dat een probleem voor de scheepvaart. Nochtans was precies die scheepvaart mede oorzaak ervan dat de rivier verzandde. De Durme kronkelde door het landschap in een onoverzichtelijke reeks meanders. Op sommige plaatsen was het zo dat ze zeer ruime bochten maakte om bijna op dezelfde plaats nog eens voorbij te komen. Hetgeen een schipper uiteraard niet al te graag had. Want die wilde een zo kort mogelijke reisweg met zo weinig mogelijk complicaties. Dus werden sommige van die meanders kortgesloten en werden de hoefijzervormige bochten gladde bogen. Waardoor dan weer het water sneller ging stromen en dus meer materiaal ging wegspoelen vanaf haar bovenloop. Dat verstopte

De slijkerige oevers van de Durme bij afgaand tij.

gaandeweg de vaargeul. Later, toen er van scheepvaart al lang geen sprake meer was, gebeurde net het tegengestelde. In zoverre dat de afgedamde Durme nu dood liep op die dam en dat daardoor het meegevoerde materiaal rustig kon bezinken. Waardoor dan weer een probleem opdook: kans op overstromingen! Het lijkt wel een cirkelredenering. Wanneer je er langs loopt, vertoont de stroom een voortdurend wisselend en toch gelijkblijvend gezicht. Er zijn nogal wat beken en beekjes die hun water in de Durme storten. Of omgekeerd natuurlijk. Dat laatste zal niet altijd de bedoeling geweest zijn en vanzelfsprekend

heeft de mens hier ingegrepen door de beken af te sluiten met kleppen die de toestroom van water naar het ommeland verhinderen of afremmen. Terwijl anderszins, bij laag water, het omgekeerde wel mogelijk blijft. Overal lag de modder in dikke pakken tegen de oevers opgetast. Waarbij algen en sedimenten hun best hadden gedaan om de modderbanken met soms bizarre kleuren in te vullen. Het zonlicht maakte het feestje compleet door op het water en de modder frivole glanslichtjes tevoorschijn te toveren.

Op de oever

Tielrode is een landelijk dorp dat zowel bij de Schelde als bij de Durme ligt. Dat komt omdat de tweede daar in de eerste uitmondt.

Beneden aan de Durmedijk staat een riant huis dat naar mijn aanvoelen een vriendelijke uitstraling heeft. Ik heb dat nu eenmaal met huizen: ze schijnen voor mij soms een persoonlijkheid te hebben. Heel netjes, zeer goed onderhouden met gemillimeterd gazon en gevels in siermetselwerk staat het huis daar te pronken. Je zou hoe dan ook dit geheel niet direct associëren met... mest! Maar toch, het grote huis staat alom bekend als de „Beervilla“.

De riante Beervilla in Tielrode

la“. Dat „beer“ heeft dit keer geen uitstaans met het als knuffel bekende beest, maar wel met het resultaat van wat wij met zijn allen via het toilet aan de riolering toevertrouwen. Wij willen dat alleen maar kwijt zonder er al te veel mee geconfronteerd te worden. Vroeger deed men daar echter niet zo terughoudend over. Het was namelijk handelswaar! Men placht toen te zeggen: „Mest is geen heiligheid, maar 't doet mirakels waar hij leit“. Er bestonden zelfs experts die de aal, de beer, proefden op kwaliteit. Dat „proeven“ is echt wel letterlijk te nemen! Het schijnt een gerespecteerd beroep te zijn geweest maar misschien stond het toch

verdere sociale contacten wat in de weg. Hier in Tielrode waren er meerdere particuliere aalputten die hun „waar“ aan de boeren sleten. En die op gier beluste landbouwers stonden wel eens in de rij om het product dat uit Antwerpen werd aangevoerd in te slaan. De oorspronkelijke eigenaar van de woning onderaan de dijk is rijk geworden door het verhandelen van dit vloeibare mest. Bepaald geen kak met rozijnen, dus. Zoals keizer Vespasianus het reeds opmerkte: „*Pecunia non olet*“ (geld stinkt niet) toen hij een belasting op de riolering en latrines invoerde.

De chocoladekikker die naar de stilte zit te kijken...

Wanneer het de bedoeling is om vanaf Tielrode naar De Bunt in Hamme te raken, is de kortste weg van hieruit direct over de Durme. Een brug is er niet maar wel een veerpont. Het veer gaat daar normaliter om het halve uur zodat je daar wel eens wat staat rond te draaien voor je aan de beurt bent. Het wachten hoeft echter niet vervelend te zijn. Er zijn daar namelijk nog wel wat interessante zaken te zien.

Je hebt, bijvoorbeeld, het reeds genoemde beeld van de legendarische veerman Den Toeter. Dat beeld werd door Valeer Peirsman gemaakt. Er zit ook een reusachtige chocoladekleurige kikker op de oever. Dat is het kunstwerk „*Kijkend naar de stilte*“ van Albert De Smedt. Behalve deze twee beelden staat er vlakbij, beneden aan de dijk, ook een heiligdom. Op het eerste gezicht, afgaande op de afmetingen, zou men denken dat het hier om een flink grote kapel gaat. Nochtans heeft deze kapel een geschiedenis als... parochiekerk. Er is bovendien aan dit heiligdom nog meer te onderscheiden dan „meets the eye“. In elk geval blijven op het eerste gezicht wat eigenschappen verborgen. Het heiligdom is de Sint-Jozefskapel. Er rond is er veel ruimte. Dat blijkt een voormalig kerkhof te zijn dat geruimd

De Sint-Jozefskapel in Tielrode. Het kapelletje dat geschonken werd door paus Pius X zit aan de onzichtbare zijgevel.

werd. „Gedesafecteerd“ schijnt dat te heten. Het is nu ingericht tot ommekeer met de zogenaamde *statiën* van de kruisweg. Toen in de kapel elektriciteit werd aangelegd, ontdekte men onder de toren in een houten kist een ongebruikte petroleumlamp uit 1887. Dus zoekend naar elektrisch licht kwam een oud verlichtingsmiddel te voorschijn. De wonderen zijn de wereld niet uit. De kapel staat niet juist georiënteerd. Voor zover ik weet moet dat traditioneel oost-west zijn en dat is hier niet het geval. Het is een bakstenen kapel met één beuk in renaissance-stijl. De deur is nog overgebleven van de oude kerk. Op de middenlijst daarvan staat nog het jaartal 1672. Boven de deur is een halfcirkelvormig bas-reliëf te zien dat de heilige Jozef op zijn sterfbed voorstelt. De kapel bezit nog de kenmerken van de kerk die ze is geweest. Zo zijn er een sacristie, een oksaal, een preekstoel, de toren waarin een klok hangt en een lang éénbeukig schip. Met dat laatste kon je echter niet de Durme over. Het was een schip dat eventueel naar nog veel verder en onzekerder bestemmingen voer. Aan de rechterkant van de

kapel staat een kleine uitbouw. Naar verluid moet dat een kapelletje zijn dat door paus Pius X werd geschonken.

Heen en weer

Onder het waakzame oog van Cyriel Van Bogaert, Den Toeter, vaart het veer tussen Tielrode en Hamme heen en weer. Het is het kleinste van het hele Scheldebekken. Bij goed weer duurt de overtocht naar Den Bunt in Hamme maar iets van vijf minuten. Het is dus

De veerponten van de Vlaamse Gemeenschap zijn opvallend geel en zwart gekleurd.

slechts een heel korte cruise en erg luxe is ze ook niet. Maar wel gratis.

Het Durmeveer of de overzetdienst tussen Tielrode en Hamme bestond reeds in de 13^e eeuw. Aan het veer werd toen tol geheven op voorbijvarende schepen. Daarvoor zorgden de heren van Appelsvoorde. Zij waren het ook die het visrecht op de Durme verpachtten. De gronden, de overzet- en zogenaamde *kilrechten* werden in 1786 openbaar verkocht. Tijdens de eerste helft van de 20^e eeuw, toen de Durme nog bevaarbaar was, was er de scheepvaartdienst *De Durme N.V. Antwerpen-Hamme*. Zij exploiteerden een stoomboot die aanlegde in Tielrode.

In het groene hok aan het veer werden dagelijks de waterstanden van de Durme bij hoog- en laagwater geregistreerd. Dat is in elk geval zo geweest, maar of het nu nog steeds gedaan wordt, dat is me niet bekend.

Dat het veer klein is, betekent nog niet dat het onbeduidend is. Zo bracht veerman Alin Poort in 2007 niet minder dan 44.536 boottoeristen van de ene oever naar de andere. Dat betekent gemiddeld 122 mensen per dag! Het veer is dus zonder meer populair. Daartoe heeft de prominente plaats die het veer had in de TV-serie *Stille Waters* in belangrijke mate bijgedragen.

Mensen achter de dijk

De Durme-oever tegenover Tielrode is Den Bunt. Het is een groot natuurgebied van bijna 100 hectare. Het is ontstaan door, enerzijds, herhaalde overstromingen van de Durme en

anderzijds door het afgraven van turf. In Den Bunt bevinden zich derhalve zeer veel beken en waterplassen. Deze laatste zijn niet zelden visvijvers, al dan niet in handen van één of andere club. Op de kaart zijn de talrijke kleine en grotere waterpartijen goed te onderscheiden. Hun regelmatige vorm met rechte hoeken laat duidelijk het menselijk ingrijpen van weleer vermoeden. Je vindt hier overal hekken en afsluitingen omdat de stukken bos en het voormalig veengebied in andere tijden particulier verkocht zijn. De kavels werden daarna gebruikt om er één of ander hok op neer te poten alsmede een keur van bordjes met „verboden toegang“. Maar een breed pad ligt er nog steeds doorheen zodat wandelen in Den Bunt nog steeds mogelijk is.

Het gedenkteken voor Filip De Pillecyn bij de plaats waar de Durme in de Schelde uitmondt

De Durme heeft hier de allure van een echte rivier. Wat vooral daaraan te wijten is dat de monding van deze rivier in de Schelde hier wel erg dichtbij is. En precies die plaats waar de Durme en de Schelde in mekaar opgaan, daaraan heb ik nog een levendige herinnering uit vervlogen tijden. De eerste keer dat ik daar kwam heeft de aanblik van die plaats een blijvende indruk op mij gemaakt. Er staat daar een monument ter ere van de schrijver Filip De Pillecyn en op die plaats is de Schelde reeds flink breed. Dat laatste is op zich niet zo verwonderlijk want Antwerpen en de zee zijn niet zo veraf. Die brede rivier schept op zich reeds een bepaalde sfeer. Toen ik daar echter voor het eerst kwam, op een zomerdag, hadden we bovendien één van die wolkenluchten waarmee sommige Vlaamse en Nederlandse schilders ooit wereldfaam hebben verworven. Waarschijnlijk doordat die wolkentorens uniek zijn voor dit deel van de wereld. Enorme, witte luchtkastelen met een verblindende zon erop zodat het beetje grijs erin alleen maar bedoeld scheen om het wit nog meer kracht te geven. Zulk soort lucht stond er toen

boven die blinkende watervlakte van de rivier en... het had iets magisch. Hoewel de luchten ook bij deze gelegenheid redelijk spectaculair waren, had het geheel toch niet dezelfde impact als toen. Wat begrijpelijk is want het is nooit helemaal hetzelfde en we zijn al zo geblaseerd dat we iets snel als „gewoon“ in ons geheugen opbergen.

Er bestaat een connectie tussen de stoomvaartdienst op de Durme van weleer en De Pillecyn. De vader van Filip, Henri, was ontvanger op de stoomboot en bovendien effectenmakelaar. Helaas stierf hij al jong.

Filip liep eerst school in Hamme, zijn geboortedorp, en daarna ging hij naar het „Institut Saint Joseph“ in Sint-Niklaas. Zoals gebruikelijk bij jongelui die goed studeerden „om zijn Frans te leren“. Wat hem allerm minst belette om later uitgesproken Vlaamsgezind te worden. Hij voltooide zijn humaniorastudies in het Klein-Seminarie in dezelfde stad. Hij zat daar met de latere priester Edward Poppe in dezelfde klas. Pittig detail: in het laatste jaar van de Grieks-Latijnse humaniora was Poppe de eerste voor... Nederlands en De Pillecyn de eerste voor... godsdienst! En dan moet je weten dat Edward Poppe later zalig werd verklaard en dat De Pillecyn meerdere hooggewaardeerde boeken schreef. Het was een andere literator die zei „'t kan verkeren“.

Waterhoek

Door het tochtje met de pont bevond ik me op de verkeerde oever. Verkeerd althans wanneer ik weer in Sombeke wilde terechtkomen. Wat inderdaad de bedoeling was. Maar in Hamme ligt er een brug over de Durme. Een bijzondere brug bovendien.

De brug overspant de rivier tussen Hamme en Waasmunster (Sombeke), de wijk Koolputten. Het wegverkeer dat nu over een vaste, brede, betonnen brug raast op de rijksweg N60 naar Sint-Niklaas, ging tot 1980 over deze geklonken vakwerkbrug. Het zal daar

De Mirabrug tussen Hamme Den Bunt en Sombeke Koolputten.

toentertijd reeds dringen geweest zijn want de brug is, naar onze moderne begrippen, zeer smal. Deze Hammebrug is veel beter bekend als de „*Mirabrug*“. In 1971 draaide Fons Rade-maekers hier de film „*Mira of de teleurgang van de waterhoek*“. Daarin kwam de brug zeer duidelijk in beeld en daardoor kreeg ze haar „bijnaam“. Deze film was trouwens ongeveer de eerste Nederlandstalige productie die een echt succes werd. Al werd er dan in Nederland, schijnt het, wel eens over die „Waterhoek“ geschamperd. Omdat men dat daar anders begreep. De titel van de roman van Stijn Streuvels was nu eenmaal zo.

Het gemeentebestuur van Hamme diende in 1824 een eerste verzoekschrift in om een brug over de Durme te mogen bouwen. Die kwam er. Het was een houten draaibrug die in 1827 werd gebouwd. Op het situatieplan van 1859 staat ze aangegeven als „*pont en charpente*“. Een vakwerkbrug, dus. Ze lag op de plaats waar vanouds een veer over de Durme in dienst was geweest. In 1894 werden door het Ministerie van Openbare Werken plannen gemaakt voor een nieuwe driedelige metalen vakwerkbrug waarvan het middendeel draaibaar moest zijn. Iets wat noodzakelijk was om de scheepvaart op de Durme door te laten. Die brug werd afgewerkt in 1900. De oude brug, die iets verder naast de nieuwe lag, werd tijdens de werken voorzien van een hefbrug. Nadien werd ze gesloopt.

Bij de aftocht van de Belgische troepen in 1914 werd het middengedeelte van de brug opgeblazen. Een eerder futiele onderneming want de Duitsers bouwden fluks een nieuw vast metalen middengedeelte. Ze merkten de pijlers met de initialen van de Duitse keizer. Na de Eerste Wereldoorlog werd het draaibare middendeel heropgebouwd en zo werd de draaibrug weer als zodanig bruikbaar. Het duurde wel tot 1925 voordat de brug weer helemaal in orde was. Ze raakte opnieuw beschadigd bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in 1940 maar het draaimechanisme bleef intact. Het vakwerk werd toen onmiddellijk gerestaureerd door de firma Nobels-Peelman uit Sint-Niklaas.

Vanaf 1904 werd de brug gebruikt door de stoomtram tussen Hamme en Temse. Later werd dat de tramlijn tussen Antwerpen Linkeroever en Hamme-station. De lijn werd na de Tweede Wereldoorlog zelfs geëlektrificeerd maar toch ging ze in 1959 ter ziele. De verbinding werd van toen af verzorgd door bussen. Het wegdek werd in die periode vervangen door beton. Omtrent 1982 ging er wat mis met de Mirabrug. Ze was niet meer te sluiten en daardoor werd ze onbruikbaar. Ik heb zelf nog gezien dat de brug er helemaal verroest en opgedraaid bij lag. Ze werd gerestaureerd door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Zeeschelde tussen 2000 en 2002. Waarna ze plechtig heropend werd op 18 januari 2003 zoals een gedenkplaat dat aangeeft. De brug mag nu nog enkel gebruikt worden door voetgangers, fietsers en lichte bromfietsen.

Kool zonder geit

Eens de brug overgestoken beland je in de gribus van de *Koolputten*. Niet dat je daar in een mijn moet afdalen maar het gehucht heet nu eenmaal zo. Naar het schijnt heeft het zijn naam gekregen toen de Durme nog bevaarbaar was en hier verschillende kaden waren waar kolen werden gelost. Er moet ook een beerkaai geweest zijn die bekend stond als „t Kaaiken“. Maar verre van de riante Beervilla die in Tielrode met deze handelswaar werd verdiend, staat hier een spuuglelijke bouwval. Een woonhuis en iets wat er als opslagplaatsen uitziet staan daar al jaren te verkrotten. Ik zag nu dat het huis ook nog eens was uitgebrand. En nochtans heeft of had men plannen met deze omgeving.

Reeds in 2007 verscheen in de lokale pers een bericht dat men eindelijk ging verlost

worden van de lelijke, verwaarloosde omgeving vlakbij de Mirabrug. Het luidde dat een afbraakfirma begonnen was met het opruimen van de ruïne. Er werd wel bij gezegd dat dit nog niet betekende dat er een doorbraak was in het omvormen van de verwaarloosde site tot een toeristisch infocentrum. De eigenaar was enkele maanden voordien overleden en zijn weduwe had een akkoord gesloten met een handelaar in afbraakmaterialen om de site op te ruimen. Indien er daar al is afgebroken en opgeruimd dan hebben ze dat zeer goed weten te verbergen: je merkt er namelijk niets van. Het ziet er daar nog altijd verwaarloosd, smerig en troosteloos uit.

De Durme vanop de Mirabrug

De burgemeester van Waasmunster heeft er al meermaals bij het provinciebestuur op aangedrongen dat zij de Koolputten zouden aankopen. Men ziet immers wel de toeristische mogelijkheden om aan de brug via een ruimtelijk uitvoeringsplan een natuureducatief centrum in te richten. De provincie onderzoekt de zaak. Dat doen ze al jaren. Blijkbaar zonder tot enige conclusie te kunnen komen. Het gaat er echter naar uitzien dat er nog een ander acteur op het toneel is verschenen in deze droeve klucht: het Sigmaplan! Officieel is de bedoeling daarvan toekomstige overstromingen te voorkomen door dijken door te breken.

Om de natuur terug te geven wat ze in geen eeuwen heeft gehad. Van natuurgebied gaat men dusdoende natuurgebied maken. Een waarlijk geniaal gegeven dat zo hoog gegrepen is dat niemand mij dat tot nu toe goed heeft kunnen uitleggen. Het blijkt nu dat het al dan niet verwijderen van de nog bestaande Koolputconstructies afhankelijk is van de gewenste toekomstige ontwikkeling van de Koolputtensite zelf en de noodzakelijke aanleg van waterkeringen en Sigmadijken om de site en de ruimere omgeving te blijven beschermen tegen overstromingen. Als dat niet mooi geformuleerd is! Hieromtrent overlegt de dienst Waterwegen en Zeekanaal NV met de gemeente Waasmunster. Het Gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan dat op 26 maart 2010 werd goedgekeurd, stelt dat de Koolputtensite een educatieve-recreatieve functie krijgt. Hoera! Al is het eerst zien en dan geloven. Misschien heeft iemand in de verkrotte woning alvast een vreugdevuur aangelegd...

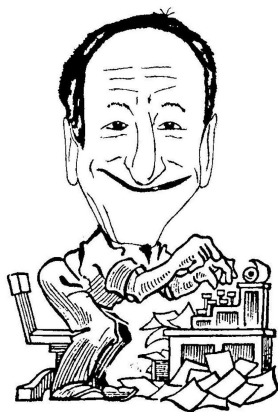
Privé vervoer

Het laatste stuk van de wandeling, weer op Sombeke aan, liep over wat in eerste instantie alweer een dijk scheen te zijn. Maar daarvoor was die metershoge berm veel te rechtlijnig aangelegd. En jawel: het bleek dat deze „dijk“ een heel andere geschiedenis en bedoeling heeft gehad dan om als waterkering te dienen. Waar nu het vrij nieuwe wegdek lag, reed vroeger... de trein! Een oude spoorwegbedding dus. Zoals gezegd eerder een spoorwegberm want die verhief zich hier meerdere meter boven de natte weiden.

Zo rond 1870 werd hier een spoorlijn aangelegd die Dendermonde verbond met Sint-Niklaas. Dat ging via Grembergen, Hamme, een brug over de Durme, Sombeke, Waasmunster en Belsele. Eertijds was deze lijn de eerste en enige spoorverbinding tussen het Waasland en Brabant. In 1957 kwam een einde aan het personenvervoer op de lijn en in 1968 hield ook het goederenvervoer op. Waarna „de ijzeren weg“ helemaal verdween. Onder de plaatselijke bevolking stond het boemeltreintje bekend als „het Senateurke“. Dat kwam doordat tussen de twee wereldoorlogen de eigenaar van het kasteel in Sombeke, die ook senator was, elke dag de trein nam naar Brussel. Vanuit zijn achtertuin!

Op de Sombekedries stond Edmond Verstraeten nog evenzeer in gedachten verzonken als toen ik hem uren geleden daar had achtergelaten. Misschien stond hij daar heel stille-tjes het gedicht van *Katrien Troubleyn* te reciteren. En als hij het niet doet, dan doe ik het wel:

minzaam
neergevlijd
in ongerept gebied
golven barend
verscholen
tussen riet
ongrijpbaar
ruisend
borrelend
bruisend
meanderend
immer weer
veranderend

© 2012
Michel Christiaens